

Wat zijn pedagogisch-didactisch de grootste uitdagingen bij Covid-19 in het Hoger Onderwijs ?

Dr. Fleur Prinsen, lector Digitale Didactiek

Gepubliceerd op 13 mei 2020 op LinkedIn

praktijkgericht **onderzoek**

Kenniscentrum
Talentontwikkeling

Eerder schreef ik een [impressie](#) van de voordelen die docenten in het Hoger Onderwijs, ondanks de situatie, ervaren bij het geven van onderwijs op afstand, maar de uitdagingen waar zij tegenaan lopen zijn natuurlijk heel groot.

Kan je onderwijs momenteel gezien de situatie goed uitgevoerd worden?

En wat is momenteel de grootste uitdaging bij online lesgeven?

Dit vroegen we de docenten van Hogeschool Rotterdam in een vragenlijst die ongeveer 6 weken na aanvang van de schoolsluiting uitgezet werd. De docenten waren op dat moment druk bezig het lopende onderwijs om te zetten naar onderwijs op afstand.

Hieronder worden de resultaten beschreven op basis van de antwoorden van 488 docenten.

Ongeveer 36% van de docenten zij volmondig 'Ja' op de vraag of hun onderwijs nog goed uitgevoerd kon worden en ongeveer 57% zei 'Grotendeels'. Maar 7% zei 'Nee'.

Op de vraag wat momenteel de grootste uitdaging was konden docenten zelf hun antwoorden formuleren en er kwamen er ontzettend veel. Deze antwoorden zijn gesorteerd in categorieën en hieronder wordt de eerste indruk gepresenteerd, waarbij vooral zal worden ingegaan op de pedagogisch-didactische uitdagingen die hen bezighouden.

› **Zorg om de studenten, gebrek aan tijd en middelen**

Uit sommige antwoorden sprak bezorgdheid over de digitale geletterdheid van studenten, hun zelfregulatie bij online leren ("Er wordt een groter beroep gedaan op de zelfstandigheid van de student. Niet alle studenten kunnen hier tegen."), hun concentratie en welzijn. Daarnaast merkten docenten op dat sommige studenten de middelen misten om goed mee te kunnen doen aan het onderwijs op afstand.

Ook de docenten zelf missen nog wel eens de juiste middelen om goed thuis te kunnen werken en benoemen het feit dat de thuisomgeving geen werkomgeving is. Het binnen de perken houden van de tijd die zij besteden aan werk blijkt een hele grote uitdaging.

Ongeveer een derde van gegeven antwoorden hadden betrekking op pedagogisch-didactische uitdagingen en nog eens 20% ging over het gemis aan directe interactie tussen docent en student. De antwoorden in de eerste categorie zal ik hieronder uitgebreider bespreken.

› **Praktijk-onderwijs/Practica:**

Het is natuurlijk niet erg verrassend dat sommige docenten aangaven dat het vrijwel onmogelijk was om lessen die normaal gesproken bestaan uit practica online doorgang te laten vinden. Docenten benoemden bijvoorbeeld het oefenen van praktijksituaties bij klinisch handelen, of het begeleiden van schrijfp opdrachten,

literatuur zoeken en data analyseren. Ook rollenspellen werden genoemd.

Voor sommige vormen van vaardigheidsonderwijs zijn mogelijk toch wel online oplossingen te bedenken (bekijk bijvoorbeeld de mogelijkheid om Virtual Reality in te zetten bij het oefenen van gesprekstechnieken: <https://www.hu.nl/onderzoek/projecten/vr-gesprekken>, of applicaties voor online labs: <https://www.golabz.eu/>), maar deze oplossingen kunnen niet van de ene op de andere dag vormgegeven worden. Zoiets maken kost best veel tijd en ondersteuning en die hadden docenten op dat moment niet.

Grappig van het voorbeeld over rollenspellen is dat online oplossingen hiervoor soms juist aangesproken worden omdat het werken met live acteurs schaalbeperkingen heeft; de acteur kan meestal maar met één student tegelijk oefenen, terwijl bij een opname van stukjes uit het rollenspel van de acteur meerdere studenten tegelijk zouden kunnen oefenen. Natuurlijk heeft zo'n oplossing weer andere beperkingen, en zal het geen volwaardig alternatief zijn, maar het is het afwegen waard.

Eén van de docenten gaf aan het moeilijk te vinden dat je dingen niet meer voor kan doen, zoals bij data-analyse. Daarbij vraag ik me dan of deze docent de mogelijkheid om zijn of haar scherm te delen nog niet ontdekt heeft, maar ik weet niet welke vorm deze data heeft en of dat dus een oplossing zou kunnen zijn. Een gelijksoortig probleem werd aangegeven door een docent die schreef zijn/haar studenten niet meer te kunnen begeleiden bij het uitwerken van hun opdrachten. Het bespreken, extra uitleg geven en gezamenlijk berekeningen doorspreken met studenten die bezig zijn stof te verwerken is inderdaad minder makkelijk online, maar er zijn zeker wel oplossingen voor.

Het is heel begrijpelijk dat veel docenten nog onbewust onbekwaam zijn. Er wordt nog veel te weinig kennis aangeboden over de oplossingen die online mogelijk zijn.

› **Binding:**

Het woord binding werd in de antwoorden veelvuldig genoemd. Een aantal quotes:

- *"Binding en betrokkenheid vasthouden bij de studenten" "Werken aan groepsbinding" "Interactie en binding met studenten is mijn grootste uitdaging" "Relatie, verbinding met de studenten"*

Binding kan natuurlijk op verschillende manieren opgevat worden, maar in de basis hebben we het over een gevoel van verbondenheid, met elkaar, met de cursus en met de opleiding als geheel. Op mijn Hogeschool loopt momenteel een Comenius project hierover, waarin ervaring wordt opgedaan met betrekking tot het stimuleren van deze binding in flexibele (blended) onderwijsvormen (<https://www.nwo.nl/onderzoek-en-resultaten/onderzoeksprojecten/i/29/33529.html>).

Een belangrijk bestanddeel dat bijdraagt aan de binding is natuurlijk de interactie met studenten.

- *“Zorgen voor interactie.”; “Interactie en gevoel van betrokkenheid creëren”.*

Surf organiseerde hierover reeds een webinar (<https://communities.surf.nl/artikel/terugblik-interactie-met-studenten>)

› **Opdrachten passend maken voor een online omgeving:**

Veel docenten realiseren zich dat hun onderwijs niet 1 op 1 overgezet kan worden naar de online leeromgeving. Er moet veel meer uitgedacht worden, inclusief verschillende scenario's met betrekking tot waar je studenten problemen mee kunnen hebben.

Een paar voorbeelden van de grootste uitdagingen die docenten aangaven in deze categorie:

- *“Vorbereidingstijd om het lesontwerp om te zetten naar een geschikte pedagogische didactische vorm om de gestelde leerdoelen te kunnen behalen”*
- *“Ombouwen van opdrachten zodat de online omgeving beter past bij de opdracht (en omgekeerd)”*
- *“Organiseren van een nieuwe didactische aanpak die tijdsefficient is en effectief ”*
- *“Uitleggen zonder juiste middelen (bijv. digibord)”*
- *“Les voorbereiding, materialen klaar leggen, dat een hoorcollege niet meer dan 1 uur duurt”*
- *“Proberen de stof te comprimeren en toch over te brengen”*
- *“Zorgen voor duidelijke opdrachten”*
- *“Variatie in werkvormen, spontane interventies, informele creatieve ingevingen”*

Sommige docenten waren nog iets specifiek in welke oplossing ze zochten:

- *“Manieren bedenken waarop het delen van ervaringen en opdrachten/werk op een overzichtelijke manier toegankelijk is en blijft voor studenten.”*
- *“Diepgang creëren. Waarbij iedereen ook echt gaat nadenken. Ik mis de interactie en de non-verbale communicatie.”*

De laatste opmerking maakt een mooi bruggetje naar de volgende categorie, die in gaat op uitdagingen bij het betrekken van studenten bij online leeractiviteiten.

› **Studenten bereiken, betrekken en boeien:**

Dat de focus bij online lesgeven nog meer op de leeractiviteit, motivatie en het ondersteunen van de zelfregulatie van de student komt te liggen geven de antwoorden in deze categorie goed aan.

Weer een greep uit de antwoorden:

- *“Studenten betrokken houden; zowel letterlijk (aanwezigheid) als figuurlijk (motivatie); “Engageren van de studenten”; “Studenten blijven motiveren en goed aansluiten op hun (individuele) behoefte”.*
- *“Aandacht houden voor de concentratieboog”; “De concentratie is online minder en*

dat vraagt een andere aanpak.”.

- *“Studenten actief houden”; “Op de zelfwerkzaamheid van studenten leren vertrouwen.”*
- *“Motiveren in tijden van onzekerheid is een uitdaging.” “Studenten motiveren die het onderwijs nu ‘mijden’” “De stille student bereiken”*
- *“Alle studenten erbij houden en het doorhebben wanneer dat niet zo meer is”*

Vooraf bij grotere online colleges lijkt dit een probleem op te leveren:

- *“Inventarisatie bij lessen (of Q&A's) met grotere groepen” “projecten overhoren (?)”*
- *“Je moet langer wachten op antwoord op je vragen, maar als je lang genoeg wacht, komt er best wel interactie.”*

Veel docenten worstelen ermee hoe ze om kunnen gaan met de online groepsdynamiek:

- *“Andere groepsdynamiek waardoor je op een andere wijze de dan door een fysieke aanwezigheid je evengoed de groep moet zien te bereiken, te enthousiasmeren etc..”*

Sommigen zijn nog gefocust op het controleren van aanwezigheid bij grote groepen. Het is natuurlijk handig om te weten of de vragen die je achteraf krijgt komen van studenten die het college gevolgd hebben of niet.

- *“Daarom is het soms lastig als studenten achteraf vragen stellen die tijdens de les behandeld zijn. Ik kan dan niet zien of ze er toen bij waren of niet. ”*

Hierbij zul je wel rekening moeten houden met het feit dat niet alle studenten in het openbaar hun vraag zullen durven te stellen, en daarom wachten tot na het college. Geef studenten hier de ruimte voor.

Het is van belang dat de docent bij online onderwijs aandacht besteedt aan het activeren van het leerproces, bijvoorbeeld door het inbouwen van voldoende interactie:

- *“Online colleges voldoende interactief geven.”*

Hierbij rijst het vermoeden dat de keuze om initieel (voor het meeste onderwijs) over te stappen op synchrone vormen van online onderwijs, zoals live online colleges, de bovenstaande uitdagingen in de hand werkt. Asynchrone vormen van online onderwijs geven veel meer mogelijkheden voor het ontwerpen van interactieve werkvormen. In de volgende fase zal meer aandacht besteed moeten worden aan het (ondersteunen van) asynchroon onderwijsontwerp.

› **Het leerproces monitoren en feedback geven**

Sommige docenten besteden in hun onderwijs ook tijd aan het monitoren van het leerproces en kunnen nu moeilijk manieren vinden om dit te blijven doen:

- *“Monitoren leerproces.”; “Individueel contact en feedback geven aan de*

studenten. Hen ‘in beeld’ houden waar ze mee bezig zijn.”

Online krijg je hier niet op de gebruikelijke wijze zicht op:

- *“Moeite met het inschatten wat er leeft bij studenten, waardoor afstemmen lastiger is”*

Nu zijn er online weldegelijk handige manieren om zicht te houden op de voortgang van studenten, bijvoorbeeld door het inzetten van ‘Student response tools’ waarmee de docent pijningen kan doen, of ‘Learning Dashboards’, die op basis van logfiles aangeven hoe de student zich door de online klaargezette leerstof beweegt en welke onderdelen zij reeds met succes afgerond hebben. Dit moet dan wel geïntegreerd zijn of worden in de online leeromgeving (LMS).

› **Zorg om afhakers:**

- *“Studenten die al moeite hadden met afstuderen, hebben de neiging af te haken omdat dit ook nog tegenzit.”*

Er zijn schattingen gegeven van percentages van studenten die buiten beeld zijn geraakt van zo’n 15%. Dat is natuurlijk heel zorgelijk en we moeten alles op alles zetten om te zorgen dat online onderwijs niet voor nieuwe ongelijke kansen zorgt voor onze studentenpopulatie.

› **Structuur bieden online:**

De online leeromgeving kan voor studenten erg onoverzichtelijk zijn. Een belangrijke taak van docenten is het aanbrenge van structuur voor het leerproces, en dit geldt nog meer in de online omgeving.

- *“Overzicht creëren voor de studenten met wanneer ze welke les hebben.”; “Vragen moment structureren”; “Creating the structure on MS Teams is taking longer than expected.”*

Afhankelijk van de leeromgeving die gekozen wordt voor het online onderwijs (Teams of een LMS) is het moeilijker of makkelijker om structuur aan te brengen in het onderwijsaanbod. Maar dat er rekening gehouden moet worden met het bieden van een goed te navigeren en overzichtelijk gestructureerde online leeromgeving is duidelijk. Hierin zouden docenten binnen opleidingen idealiter samen moeten werken om voorspelbaarheid te creëren.

› **Dat rare scherm:**

Docenten moeten duidelijk wennen aan de nieuwe modaliteit en zeker is dat de ervaring heel anders is als je achter een scherm zit.

- *“Passie aanbrengen in een les terwijl je naar een computer scherm staart en in het luchtledige praat ;-)”*; *“Ik vind het vreselijk om de hele dag achter een scherm te zitten, in plaats van door de klas te kunnen lopen”; “Geen respons bij ‘hoorcolleges’, omdat je naar een scherm zit te kijken. Dan is het belangrijk dat de studenten... hun opmerkingen plaatsen in de chat”*

Er zijn ook duidelijk beperkingen in de software die we nu toepassen, die het onmogelijk maken bepaalde didactische strategieën toe te passen:

- *“Studenten echt betrekken bij de les. Je ziet via Teams maar 4 studenten, wat de anderen doen is dan onbekend. Voor mij is het dan onduidelijk of iedereen alles begrijpt wat we bespreken”*

Goed nieuws is dat Microsoft onlangs een update heeft uitgevoerd die het mogelijk maakt om ook in Teams meer mensen tegelijk op het scherm te zien.

- *“Hoe zitten ze erbij, snappen ze het echt, komt het over wat ik uitleg?”*
- *“Alle studenten erbij betrekken. De meeste studenten hebben geen webcam aan tijdens online lessen”*

Er is echter wel discussie over of je niet juist andere manieren moet inzetten om de betrokkenheid te bewerkstelligen. Het is niet handig om over online onderwijs na te denken als een (1 op 1) substitutie voor hoe we dingen normaal gesproken doen want dan maak je te weinig gebruik van de meerwaarde die digitale middelen kunnen bieden. Misschien moet je het helemaal niet willen om alle studenten hun camera aan te laten zetten zodat jij hun gezicht kan pijlen. Er zijn andere (wellicht zelfs betere) manieren om studenten betrokken te houden.

› **Afsluitend**

Het is natuurlijk fantastisch dat zo’n 92% van de docenten aangeeft zijn of haar onderwijs tot op zekere hoogte doorgang te hebben kunnen laten vinden in deze ontwrichtende tijd. Het is ongelooflijk wat ze klaar hebben weten te spelen. Dat ze aan willen geven waarmee ze worstelen is van groot belang om ervoor te kunnen zorgen dat ze in de komende periode voldoende ondersteuning krijgen, want Covid19 zal nog wel een tijdje onder ons blijven en het hoger onderwijs maakt zich op voor een overgang naar meer Blended of Hybride (flexibel) onderwijs.

Van de docenten die antwoord gaven zijn sommigen nog onbewust onbekwaam; ze wijzen de uitdaging toe aan de technologie die bepaalde dingen onmogelijk maakt, maar hebben bijvoorbeeld de optie om hun scherm te delen en zo toch dingen voor te kunnen doen nog niet ontdekt. De meesten zijn bewust onbekwaam, maar voornamelijk in de context van de mogelijkheden die nú benut worden voor het onderwijs op afstand. Ze zouden wellicht andere uitdagingen benoemd hebben als ze hun onderwijs in een andere online leeromgeving probeerden vorm te geven.

Voor vervolgonderzoek lijkt het me verstandig om meer rekening te houden met de omvang van de groep studenten aan wie de docent onderwijs moet verlenen. De keuzes in de online leeromgeving en de problemen waar docenten tegenaan lopen zijn hier namelijk van afhankelijk.

Daarnaast moeten we echt niet voorbij gaan aan het feit dat sommige docenten echt nog de digitale geletterdheid missen om sommige problemen op te lossen waar ze nu tegenaan lopen (hoe zorgen we voor competentie-ontwikkeling?). Docenten worstelen bij het vorm geven aan de onderwijsleeromgeving ook terecht met de beperkingen van de onderwijstechnologie die hun nu ondersteunt.

Zij zullen hopelijk gaandeweg nog andere opties ontdekken en integreren in een online leeromgeving die het mogelijk maakt hun didactisch arsenaal zo effectief mogelijk in te zetten.

Hogeschool Rotterdam
Kenniscentrum Talentontwikkeling

Museumpark 40
3015 CX Rotterdam
Nederland

Dr. Fleur Prinsen

T: 010 - 794 6880
E: f.r.prinsen@hr.nl
W: www.hr.nl/digdidactiek
LinkedIn: www.linkedin.com/in/fleurprinsen